

Hogy a vas legyen fekted és
 álmod és reggeled,
 Vas legyen, ami megtöm és
 Vas, ami eltemet
 S miben anyád sír, nőd, fiad,
 Ezer-iz gyermeked!

VÁLTOZTATNI!

Mint ég tüze a felhőn,
 Hevítnek a dühök,
 Robbanásig gyülemlőn
 Forrongok, hevülök.
 Mi van rá ok? Mi van, bánt!
 Füllj, hass, míg széttörök
 Romboló, másító láng,
 Meg nem nyugvó, örök!

BÁTRAN

Rajta, fel! míg állok, őrzöm,
 Életvégig, áron, őszön
 Amít rejteget
 Ez a hazard, messzigyulladt,
 Táltos-titkot, ősi multat
 Tartó belső: olthatatlan lelkemet.

Rajta fel: míg élek, égek,
 Forró száj, hős kar, s te, részeg
 Szemem izz szemet:
 Merre jobbert büszke rend kel,
 Ajkkal, hittel, vagy sebekkel,
 Társak, bárhol, osszatok be engemet!

A K E D V E N C

(Egy Mozart-film)

Irta: BALÁZS BÉLA

Előkelő hintó halad keresztül Bécs uccáin. Két vadász lovagol elől, kettő hátul.

A kocsiban Colloredo hercegérsek ül: egy némileg idétlen, törpeszerű szerzetes. Epés, morozús, tirannikus.

Mellette ül udvarmestere, Arco gróf. Atléta termet hatalmas háromszögű kalappal, hullámzó jabotval a mellén, csipkekézelvekkel. A morgorva, hallgatag hercegérseket alattvalói hódolattal, mosolyogva, tubákkal és zsebkendővel szolgálja ki.

A szűk ucca visszhangzik a daltól.

— Hallja, főméltóságod? — mosolyog Arco. — Egész Bécs operaelőadásá változott!

— Babel és Ninive! — morog a hercegérsek. — Romlott város!

Egy ablakból vidám polgárasszony hajlik ki és portörölő rongyát a reggeli levegőbe rázza. Egy dallamot énekel a *Szöktetés*ből.

Szemben a pékmester kilép boltjából és énekelve válaszol neki, mint valami operaduóban.

És egy lány, aki vasalóval jelenik meg a balkonon, velük énekel az így keletkezett hármásban.

A hintóban azonban Arco gróf beszél a hercegérsekhez:

— Mindez az ön Mozartjának *Szöktetés a Szerályból* című operájából van. Főmagasságod fiatal karmestere nagyon sok megbecsülést szerez főmagasságodnak.

— Nem az én megbecsülésem, ha Bécs valamennyi mosónője Mozart-féle szerelmes dalokat énekel. Bezzeg a salzburgi dóm régi orgonája hallgat! *Szöktetés a Szerályból!* — De még egy szentmisét sem komponált a fickó! Tüstént vissza kell térnie Salzburgba!

Egy szabóműhelyben a *Szöktetés* szerenádja zeng.

A mester hatalmas ollóval nyír a szövetbe és dudol: La-la-la-la-la.

— Hamis — csóválja a fejét egy rendelő.

— Pedig épp tegnap énekelte elő nekem a kuglipályán Ofner ur. Pontosan így: la-la-la-la-la.

— De én csütörtökön magam hallottam a Burgszínházban! Lala-lala.

A fogatban Arco gróf beszél a hercegérsekhez:

— A magasabb osztályok és a zeneértők is magasra értékelik Mozartot.

— Nem becsülik — csattant fel szenvedéllyel Colloredo, — mert amit becsül az ember, azt megőrzi. Azt, amit becsül az ember, azt nem hagyja elzülleni. Ha ezek Mozartot valóban becsülni tudnák, úgy nem engednék meg, hogy csodálatos talentumát mesterlegények szerelmi dalainak és nemesi pásztorjátékok menüettjeinek komponálására pazarolja, ahelyett, hogy Isten dicsőségét zengené és fanfárjaival a szent egyház hatalmát hirdetné.

Egy kisgyermek játszik a homokban és a *Szöktetés* szerenádját dudolja.

A hintó vágat, majdnem elgázolja a gyermeket.

Minden ajtóból és ablakból a *Szöktetés* dalai hangzanak.

La-la-la-la — folytatódik mintegy az ének Ferdinánd főherceg kecses zenezalonjában, hol egy kis reggeli koncert ül együtt.

A főherceg modorosán és sok érzéssel éneklí a *Szöktetés* szerenádját.

— Felség, nem csodálatos ez a zene? — fordul ezután anyjához, Mária Teréziához. A császárnő tetszéssel hallgat egy nagy karosszékből.

— Én magam is egészen meg vagyok lepődve — bólint Mária Terézia. — A fiatalember zseni.

— Megengedi Felség, hogy Mozartot kikérjem a hercegérsektől és magamhoz vegyem?

— Mint mit — kérdezi a kövér császárnő, háziasszonyi józansággal.

— Hisz' karmesterre nincs szüksége.

— Mint zeneszerzőt!

— A zenéjét így is akkor hallhatja, amikor akarja. Minek költeni fölöslegesen a pénzt? Kérem énekeljen tovább! Ez a Mozart valóban varázsló.

Ferdinánd egy másik áriát énekel. A császárnő sánajt a gyönyörűségtől.

— Megbecsülést jelentene — véli a főherceg ezután — egy ilyen embert alkalmazni!

— Nem kell az embernek haszontalan emberekkel terhelnie magát. Játsszon csak még valamit tőle!

Miközben a kották közt lapoznak és tovább játszani készülnek a főhercegnő, aki zongorán kíséri, véli:

— Különben is ennek a Mozartnak nagy a családja. Az ilyesmi egyre többbe kerül.

Ujjain a briliánsok szikráznak, amint pár futam után ismét játszani kezd...

*

Mozart, az ifju, pontosan huszonöt éves, siet át az uccán. Keskeny lányos arca ragyog a boldog izgalomtól. Kicsi, gyengéd testét mintha szárnyak emelnék. Félig táncol, félig fut és énekel maga elé.

A zene, amely Mozart lépteit kíséri vidám és lendületes, szellemes és szenvedélyes, a fiatal zseni boldog mómora.

— Jó reggelt, Mozart ur! — int egy kövér joviális mézszármester szívélyesen feléje mézszármestereként. — Jó reggelt!

Mozart mosolyogva int vissza anélkül, hogy megállna. Siet. Valami hajtja.

Egy csinos lány az egyik ablakból észreveszi és gyorsan két másik lány figyelmét hívja fel.

— Mozart ur! Jó reggelt, Mozart ur!

Mozart meglengeti a kalapját, de tovább rohan.

Egyik ajtón egy szépasszony dugja ki fejét és gyengéden suttogja:

— Mozart!

Mozart kokett mosollyal kacsint feléje. De rohan tovább, mint a viharban. Röpülni látszik, röpitve muzsikájától. Mozartnak e járása képmás és utalás: így megy a fiatal zseni az életen keresztül.

*

Özveggy Weiberné szobájában nagy a tumultus. A szoba úgy hat, mint valami felforgatott varroda. Ruhák, parókák, kendők, csipkék, művirágok és a késői rokoko egész arzenálja a legolcsóbb kiadásban szanaszét asztalokon, székeken, zongorán és padlón.

Mert Alojza, a szép Alojza öltözködik, még pedig gyorsan, gyorsan! Tüstént érkezik u. i. a színházigazgató!

Weber mama, egy körülbelül negyvenéves robusztus és viharzó asszonyság vezényel. Lányai, a tizennyolcéves Constance és a tizennégyéves Sophie szalagokkal és felduzzadt krinolinokkal futkároznak a szobában.

— A krinolin tulságosan nagy a házban való fogadáshoz — mondja Alojza elkényeztetetten.

— Hozom a kéket.

— A kék már nem divatos! — Alojza tudatos a szépsége felől és megszokta, hogy kiszolgálják.

— Gyorsan a fehérret a zöld csipkével! — kiált Sophiera.

Constance énekelve ismétli meg, miközben a szekrényhez szalad:

— Gyorsan a fehérret a zöld csipkével. Ez jó lesz! Ez jó lesz!

S ettől kezdve mindent énekelnek:

- Hozom a szalagokat és a virágokat!
- Nagyon tarka lesz. Nem szolid!
- A színházigazgató ezt szereti! Hisz' nem öreg ember!
- Alosza nem kolostorba megy, hanem színházhoz!
- Mindjárt itt lesz a direktor!... Mindjárt itt lesz!
- A színház di-i-i-rek-rek-rektooor.

Ebben a hatalmas izgalomban dörgi Wéber mama parancsait jókedélyűen és közönségesen, némi romlottsággal, de teli érzéssel. Wéber mama egy mindig számító spekuláns, lágy szívvel és őszinte művészet-szeretettel. A vidéki színházi mamák ismert típusához tartozik.

Ebbe a groteszk rokokó-garderob jelenetbe robban be Mozart.

— Nem beengedni!

— Mindjárt itt lesz a direktor! — kiáltja elfulva, boldogan Mozart. — Addig könyörögtem, míg végre mindjárt jön. Én csak előreszaladtam. Még egy kicsit gyakoroljunk. Énekeljük le mégegyszer az áriát. (Constance fel akarja tartóztatni Mozartot az ajtónál: — Nem. — Igen. — Nem. Igen.)

Mozart erőszakkal betör. A boldogságtól szertelen, mint valami gyermek.

— Alosza!

Mert szereti Aloszát. És amikor szenvedélyesen megcsókolja a lány kezét, akkor a lány oly szeretettel néz rá, hogy úgy látszik, hogy ő is szereti. Jóllehet nagyobb és testesebb, mint Mozart. Mozart egész gyermekként hat mellette.

— Gyorsan a zongorához! — Mozart a lányt a zongorához vonja.

— A toalet nem kevésbé fontos a jó hatáshoz! — S Wéber mama visszahuzza Aloszát. Alosza, a szép, némán mosolyog, mintegy belsőleg előkészítve magát.

— De a muzsika mindennél fontosabb — mondja, miközben szentimentálisan néz Mozarra. — Ugy-e Wolfgang?

— Akkor gyorsan a parókával! — kiáltja Mozart és segédkezik, tréfál, mint valami vidám gyerek és kómikus rimekben énekl:

*Itt a csalóka
Tornyos paróka,
Csillog a szája,
Rizsport reája.
Rizsport re-he-he-ája!*

— Most aztán vége — kiáltja Alosza, aki komolyabb, mint a többiek s elgondolkozó álmodozó szemeiben valami távoli és titokzatos csillog. — Gyorsan vegyük át mégegyszer, gyere Wolfgang... Ah, úgy dobog a szívem!

— Ah Wolfgang — mondja lágyan, amidőn a zongorához ültek — milyen hálás vagyok neked. Mindent, amit tudok, neked köszönhetek és ha most, a te ajánlásoddal még a színházba kerülök... minden álmom...

— Mindent, mindent teérted!

Mozart szemei nedvesek a gyengédségtől.

Megkezdik az áriát.

Közben Wéberné gyorsan rendet teremt a szobában. Minden kész a fogadásra. Egy lógjanak a függönyök? Nem, így! Virágokat ide! Vajjon ő a nagy, vagy a kis szalagot tegye föl? Gyorsan, gyorsan!

— Constance! — kiált váratlanul — kávé és kuglófot! Kávé és kuglóf nélkül fogadjunk egy színházdirektort? Constance, Constance!

A finom és okos Constance nagyon büntudatos ábrázatot vág.
 — De hisz nincs egy krajcár se! — suttogja elpirulva.
 Wéberné kinyit két fiókot, Sophie két másikat.
 — Sehol semmi!
 — Na, ha Alojzát ma angazsálják, akkor nálunk, Wéberéknél is másképp lesz! — véli Wéberné és megbökdösi a zongorázó Mozart vállát.
 — Mozart, adjon valami pénzt! A direktort csak meg kell traktálnunk valamivel.
 Alojza kissé zavart:
 — Tegnapelőtt is kértél tőle pénzt!
 — Nem tesz semmit — mosolyog Mozart. — Ha volna!
 Az utolsó krajcárját adja oda. Nem elég. Wéber mama sóhajt és csóválja a fejét.
 — Ah, Mozart, mily kár, hogy magának nincs pénze! — mondja őszintén. — Akkor minden, de minden másképp lenne. Ha pénze volna egy zseni lenne maga. — És valóban megindultan homlokon csókolja. Alojza és Mozart tovább muzsikálnak.

Wéber mama a pénzt már átadta Constancenak, hogy menjen el kuglófért.

— Ne menj, Constance, — kiált most utána, — hisz egy jó süteményért sem elég.

— Visszaadom a pénzt Wolfgangnak.

Weber mama elveszi tőle.

— De hisz már ide adta! — véli bölcsen.

— Jön a színházdirektor! — Rohan a szobába a kis Sophie.

— Figyelem! — dörgi Weber mama és a végső pózokat rendezi.

Ekkor észreveszi Constancet, aki csendben visszavonult az egyik sarokba és önfeledten Mozarthra néz.

— Constance menj ki a szobából!

— De hisz én csendben vagyok!

— Megtetszhetsz a direktornak és ma Alojza van a soron.

— Alojza sokkal szebb! — mondja Constance okosan, szomorúan.

— Színházdirektoroknak nincs izlésük. Menj!

S belép a színházigazgató ur. Nagy, testes, magabiztos, mosolygó üzletember.

— Na, hogy van csöpp nagyember? — s megveregeti Mozart arcát. — Ez tehát az ön tanítványa? — és szemügyre veszi lorgnettjével: — Nem rossz a színpadra.

Wéberné szakértői pillantással figyeli az igazgató arcvonásait és megállapítja: itt már nem lesz szükség kávéra.

Alojza énekelni kezd.

Mozart annyira elmerül muzsikájában, hogy nem veszi észre, amint Alojza a direktorral „szemez“ s ahogy ez nyilvánvalóan tüzet fog. Anál élesebben figyeli a fejleményeket Weber mama és megelégedett.

— Köszönöm. — A direktor feláll. — Már látom.

— Azt gondoltam, meg akarja hallgatni? — kérdezi Mozart naivan. Mozart még szeretne tovább játszani.

Weber mama jelentőségteljesen köhéccsel és titkon integet Mozartnak. Mozart azonban nem érti. Öntudatlanul Alojza keze felé nyúl. Alojza engedi. Amikor azonban a direktor ismét Alojza felé fordul,

hirtelen visszarántja kezét.

— Szívesen angazsálom, Alojza kisasszony. Már régen figyelem! Még csak pár apróságot kell megbeszelnünk!

— Talán itt! — s Weberné szolgálatkészen a mély ablaknyílás felé mutat, ahol két székkal egy asztalka áll.

Az igazgató és Alojza odaülnek.

Weberné elállja az utat Mozart elől, amint Mozart utánuk akar menni.

Mozart meglepődve, félénk gyermekszemekkel néz Webernére.

— Miért ne legyek én ott?

Weberné belekarol Mozartba és a nagy szoba másik sarkába viszi.

— Mozart — suttogja izgatottan, mély együttérzéssel, — Mozart, miért nincs valami állása? Salzburgi koncertmester, de hisz ez nem állás.

Mozart akaratlanul is az ablakmélyedés felé pillant, ahol a kettő láthatólag nagyon barátságosan cseveg. Elfordul Webernétől s az ablakmélyedés irányába készül.

— Miért ne legyek én ott?!

— De hisz ép' arról beszélek! — suttogja Weberné türelmetlenül és ismét visszahuzza. — Hát nem hiszi, hogy Alojza szívesebben beszélne magával, mint ezzel a kufárral itt? De Salzburgba menjen magával, ahelyett, hogy a bécsi operában énekelne? Na mondja meg maga, Mozart?

— Hogy' éljek meg biztos alkalmazás nélkül? — suttogja összeszorult torokkal Mozart, — még ki kell fizetni az adósságokat, amiket papa Hagenauernél csinált.

Weber mama az ablakmélyedés felé fordul és látja, amint a színházdirektor a mosolygó Alojza kezét épp bensőségesen megcsókolja.

— Wolfgang! — fordul vissza gyorsan, amikor Mozart ismét az ablakmélyedés felé készül. — Gyorsan kell valamit Bécsben találnia, de gyorsan, akkor még minden jóra fordulhat!

— Engedjen Alojzához.

— Miért nem lesz udvari zeneszerző?!

— Az állás be van töltve.

— Dómkarmester?!

— Azt mondják, hogy nagyon fiatal vagyok... Kérem, engedjen Alojzához!

— Tönkre akarod tenni a karrierjét?! Wolfgang, hisz te nem vagy rossz ember.

Mozart egy székre roskad és eltakarja az arcát.

Weber mama őszinte rokonérzéssel simogatja a haját.

— Ah Wolfgang fiam, úgy fáj a szívem. Látod, miért nincs pénz?!

És ismét az ablakmélyedés felé pillant.

— Wolfgang — mondja azután halkán, őszintén, szenvedéllyel — egy koncertet kell adnod! Ezzel bevehetsz ezer forintot. (Megrázza a vállán.) Gyorsan! Kérd meg a hercegérseket, hogy engedje meg. És az operában adjanak egy karmesteri állást, hisz' olyan szükségük van rád ott, mint egy darab kenyérre. (Felállítja a székből.) Gyorsan menj! Még mindent megnyerhetsz, ha van állásod és pénzed. (Weberné Mozart fejére, aki olyan, mint a kábult, felteszi a kalapot.) Nem hiszed, hogy én boldog lennék?! Menj, intézd el gyorsan! Mindig küzdeni kell, még egy nőért is.

Közben Constance visszatért a szobába és észrevétlenül odafigyel.

Okos arcán szerelem és fájdalom tükröződik.

Mozart az ablakmélyedés felé készül, talán azért, hogy elbucuzzék, Weberné azonban megragadja a kabátját és az ajtó fele tuszkolja.

— Erre Mozart! És nézze, hogy gyorsan valami biztoshoz jusson!

Alojza észreveszi, amint Mozartot kituszkolja az anyja s ahogy az szomorúan visszanéz. Érzi ennek a bucsúnak a jelentőségét. Felemelkedik.

— Hová, Weber kisasszony? — kérdi az igazgató édeskés hangon. — Még korántsem készültünk el.

Alojza egyáltalán nem hallja. A karjait öntudatlanul nyújtja ki Mozart után:

— Wolfgang! — kiáltja. Hangja azonban határozatlanul és fájó rezignációval cseng.

De Mozart már elment.

Weber mama kituszkolta az ajtón és hirtelen fordulattal Alojza felé tart. Szeretetreméltó mosollyal tereli Alojzát az ablakmélyedésbe vissza és a fogai közt sziszegi:

— Azonnal vissza! Hogy engedhetsz meg magadnak ilyen udvariatlanságot! A bécsi Burgszínházban akarsz énekelni vagy pedig egy falusi templom kórusában?

Alojza lehajtja fejét és lassan visszamegy az ablakmélyedésbe.

Weberné fáradtan egy székre hanyatlik s a fejét csóválva egyik lányáról a másikra néz.

Mert a fiatalabb, Constance az ajtóban áll és szomorú szerelemmel néz Mozart után. A szemeiben könnyek.

Weberné sóhajt:

— Mondhatom... egyszerűnek bizony nem egyszerű!

Próba az operában.

A karmester, egy széles, tuskó nagy ember, hatalmas medve mancsokkal épp a Mozart-nyitány végét dirigálja s azután leszáll az emelvényről.

A zenekaron keresztül Mozart jön az igazgatóval. Valamennyi zenész barátságosan üdvözlöi.

— Igen, igen egy második karmesterre tulajdonképpen szükségünk lenne! — véli leereszkedően az igazgató.

— Minden szorgalommal... — mondja Mozart teli szolgálatkészséggel, — buzgalommal és reménnyel, hisz én tudok...

— Na majd meglátjuk... — mosolyog az igazgató udvarias szkepszissel.

Mozart a karmesteri emelvényre kuszik. Amikor átmegy a nagy bőgők és két óriási hárfa között, úgy hat, mint valami gyermek.

Az óriási karmester dirigensi asztalkája tulságosan magas Mozartnak és szinte eltakarja.

A zenészek gyülekeznek a zenekarban és barátságosan, viszont némi szkeptikus csodálkozással néznek a jelentéktelen figurára.

A színpadon megjelenik az igazgató az óriási karmesterrel. A karmester a zenészeknek nyílt, szkeptikus grimaszokkal hunyorog.

A zenészek összedugják a fejeiket.

— Mit? A kis Mozart dirigál?

— Ez a kis ember egy nagyon nagy zenész! — izgul az öreg csellós.

— Zenész! De innen egyáltalán nem látom a karmesteri pálcáját.

— Egy ilyen gyerek dirigáljon bennünket?
 — A Burgszínház karmestere az valami! Annak kell, hogy figurája legyen! Reprezentálnia kell!
 — Ha este a publikum előtt egy ilyen zöld gyerkőc jelenik meg a karmesteri pultnál, akkor egy magunkfajtanak szégyelnie kell magát!

Mozart felemeli a karmesteri pálcát és beint.

Csak a csellós játszik pár taktust. Az öreg.

Mozart nyugtalanul tekint körül.

A zenészek grimaszokat vágnak, mintha nem vettek volna észre semmit és gunyos pillantásokat váltanak a nagytermetű karmesterrel.

Mozart mégegyszer megadja a jelt. Csak a cselló játszik három taktust. Az öreg remekel és dühödten néz mozdulatlan kollegáira.

Mozart erőltlenül kiejti kezéből a karmesteri pálcát és távozik.

A színpadon a direktor fogadja. Barátságos, leereszkedő vállvonogatással.

— Bizony egy karmesternek imponálnia kell! Maga még nagyon fiatal, Mozart! Mert nézzen ide!

A dirigensi asztalkánál felemelkedik hatalmasan a karmester. Kinyújtózik és körültekint, mint valami hadvezér. A karmesteri pálcikával megkopogtatja az asztalkát, hogy csak úgy recseg és — hajrá!

A színpad mögött az igazgatót Mozart mégegyszer feltartóztatja:

— Drága igazgató ur, nekem tulajdonképpen még kell valami pénzt kapnom a Szöktetésért.

Az igazgató tüstént hűvös és hivatalos.

— Hogyan, Mozart ur?... Hísz száz dukátot kapott a kis operáért?!

— Ön tizennégy nap alatt négyszer annyit bevett!

— Bocsássa meg, Mozart ur, de az az én pénzem! Nekem vannak más kiadásaim is!

— Nem is úgy értem kedves, igazgató ur — engeszteli Mozart és kéréleg megragadja az igazgató karját. — Operámat azonban majd játsszák Münchenben és Prágában is. Nem kaphatnék abból valamit...

Az igazgató kivonja karját Mozart kezéből:

— Sajnálom Mozart ur, a partitúrát már eladtuk Münchenre és Prágára.

— De az mégis az én muzsikám!

— Én azonban a költségemre leirattam!

Az igazgató szertartásszerűen meghajtja magát és sarkonfordul.

Mert Alojza jelent meg, a színház új csillaga. Valamennyien köréje sereglenek. Alojza, mint valami diadalmenetben vonul el Mozart előtt és pillantására sem méltatja. Észrevétlenül és törpén tűnik el Mozart a tömegben.

Alojza felé tart. De nem ér a közelébe. Félretolják.

A hercegérseki étterem előterében Schlaucher főlakáj dirigálja a lakájokat, akik tálcákkal ki és be járnak. A teremből finom kamarazene hallható.

Lélekzetelállva érkezik Mozart: — Jónapot Schlaucher ur.

Schlaucher, okos, mérsékelt, őszhajú férfi, a vállára teszi a kezét:

— Jónapot kedves, Mozart ur. Mért oly izgatott? — kérdi hal-
 kan, némi mélabus hanglejtéssel.

— A hercegérsekkel kell beszélnem!
 — Hallja?! Az ön új kvartettjét játszáék éppen. Valóban csodálatos, Mozart. Ura örülni fog.
 — Kérem, engedjen a hercegérsekhez!
 Schlaucher mindig szomorú szemeivel, elgondolkozva vizsgálja.
 — Ugy gondolom okosabb, ha előbb elmegy és megebédel, hogy kissé megnyugtassa magát.
 — Nem várhatok, Schlaucher ur. Különben is Arco gróf közvetítésével akarok beszélni.
 Schlaucher benéz az ajtón:
 — Na, akkor menjen Isten nevében.

A hercegérsek disztermében nagy lakoma. A magas papság és az arisztokrácia ül az asztalnál. Arco gróf a hercegérsek közelében áll és a felszolgáló lakájokat dirigálja.

Mozart megjelenik az ajtóban és hódolatteljes meghajlásokkal közeledik. Senki sem veszi figyelembe, csak Arco gróf indul feléje pár lépést.

— Kérem a gróf urat — szól Mozart mélyen meghajolva — legalázatosabb kérésemet átadni őfőméltóságának, hogy engedje meg Bécsben, hogy egy saját koncertet adhassak!

— Ez nem fog menni, Mozart — mondja a gróf hidegen — mert ön parancsot kapott őfőméltóságától, hogy delizsansszal három napon belül Salzburgba menjen.

— De én nem utazhatom el, gróf ur! Csak még pár napot kérek. Engedje meg kérésemet...

— Parancsa van, Mozart! — vágja el Arco Mozart szavait.

— Nem tudok elutazni! — dadog Mozart kétségbeesetten és azután megy.

Arco elnéz utána a vállai felett s azután követi.

Mozart az előszobában épp Schlaucherrel suttog:

— Én tehát egy egyházfejedelem miatt, aki négyszáz tetves forintért minden nap megaláz, ezer forintot lökjek ki az ablakon! Mert ennyit biztosan keresek, ha egy koncertet adok.

— Vigyázat, Mozart — sugja Schlaucher.

Mert Arco gróf az ajtóban áll és kiált: — Mozart.

— Szolgálatára! — hajlik meg Mozart.

— Ön őfőméltósága egy csomagját viszi magával Salzburgba. Schlaucher majd átadja ma este.

— Gróf ur — könyörög Mozart bensőséggel — én nem tudok holnap utazni. Könyörgöm! Még pénzeket kell bekasszíroznom. Ezért a kvartettért még egy krajcárt sem kaptam. Viszont a kottát most meg kell csináltatni...

— Nem változtathatok, Mozart. A csomag sürgős.

Most azonban Mozart magasra szegi a fejét és dacosan néz a gróf szemébe.

— Sürgős? Ugy akkor sajnálom, hogy nem részesülhetek abban a kegyben, hogy őkegyességét kiszolgáljam. Mert holnap még nem utazhatom.

— Nem hallottam mit mondott, Mozart — felel a gróf, hideg pillantással és visszatér az étterembe.

Mozart dühödten szoritja össze ökleit. Schlaucher átöleli a vállánál:

— Menjen ebédelni, Mozart, ez a legokosabb.

— Jőjjön velem, Mozart ur! — szól egy másik lakáj arrogánsan, felülről lefelé, amint éppen tálcával halad el mellette.

— A nyulgerinc legjavát a tálcán hagyták. Mindjárt kaphat belőle valamit maga is.

*

A hercegérsekség óriási konyhájában még gőzöl háttérben a tűz. Egy szakács két lakájt igazít el, akik a tálcákra várnak.

Az előtérben hosszú terített asztal a személyzet részére. Az alsó végén cselédek és szolgák ülnek. A felső végén lakájok, szobalányok és szakácsok, zenészek és inasok.

A hercegérsek kutyáit is épp most vezetik föl etetésre.

A szakácsinas levest oszt, tréfálkozva a lányokkal.

A főszakács és az inas ép' most ülnek le, durván eltolják maguk mellől a többieket és méltóságteljesen dugják be szalvétájukat gallérjuk mögé. Magasan a többi szolganépség felett állóknak érzik magukat.

Egy fiatal szolgál, aki kujonkodva szomszédnője háta mögé bujt, énekli:

Elhagyom a lányt én, aki nem szeret.

Lelek még más várost s lányt is ezeret.

Mások többhangúan zümmögve belevágnak a népdalba.

Mozart jön Schlaucherrel. Előttük a lakáj a nyulgerinccel.

— Adjátok át Mozart ur helyét!

— A zenészek azt hiszik, hogy akkor jöhetnek, amikor nekik tesszik — szól fölényesen az inas.

— Teljesen kiszámíthatatlan csőcselék! — véli a szakács.

Az inas és a szakács elhúzódnak egymástól. Schlaucher és Mozart közéjük ülnek.

A vidám szakácsinas levest kínál Mozartnak:

— Nem kell! — Utasítja el Mozart komoran, maga elé meredve.

A lakáj jön a nyulgerinccel.

— Itt van Mozart ur, még maradt magának valami a nyulgerincből.

— Nem kell!

— De ez nem a konyháról van Mozart ur! Ez a tálcáról van. Az már csak jó lehet, ha Kaunitz gróf a felét megette. Az urak értenek ehhez.

— Jobban, mint ön, zenemester ur! Erre mérget vehet! — szól bele az inas gunyosan, megvetően.

És a szakács nyersen nevet.

— Mozart azt hiszi, hogy ő valami jobb fajta, mert ő az uraságok fülét, én pedig csak a száját szolgálom ki, — mondja. — De hol van megírva, hogy a fül az valami jobbféle?

Általános, durva nevetés. Mozart összeharapja fogait és lehajtja fejét. Schlaucher aggodalommal szemléli oldalról.

Erre jön a csinos szakácsinas a tányérjával:

— Ide nézzen, koncertmester ur! Ez a torta egyenesen az ember szemébe nevet! Ugy-e? Ezt bizony nem az uraságok gyomrába szántam, ott bent! A szívem szakadna meg, ha ezt nem a mi Mozartunk kapná.

Mozart mosolyog: — Köszönöm, kedves barátom.

Megízleli a tortát, elmosolyodik s pillanatnyilag úgy látszik, hogy elfelejtette a gondját. Mialatt eszik, egyik kezével zongorázik az asztalon. Azután elkezd máris megelégedetten a népdalt zümmögni:

Elhagyom a lányt én, a ki nem szeret.

Lelek még más várost s lányt is ezeret.

Hirtelen egy szolga szól be a konyhába:

— Mozart ur azonnal menjen őfőméltóságához.

Mozart összeráncolja homlokát és felemelkedik: — Mit jelent-
sen ez?!

— Csak hidegvér, kedves Mozart! — sugja neki Schlaucher. Az-
után feláll és Mozart után megy.

— Mindjárt kitör a botrány, — kacsint a szakács utána.

— Legfőbb ideje, — véli az inas. — S még ez a Schlaucher pro-
tezsálja, mert az apja barátja. Őfőméltósága meg tudja mindjárt,
hogy miféle emberek eszik kegyelméből a kenyerét.

*

Mozart egy folyosón halad keresztül. Fejét lehuzza a gond. A
nyugtalanágtól és feszültségtől melle zihál.

— Mozart! — szól egy suttogó hang.

Mozart megáll, Schlaucher beéri.

— Kedves Mozart! — szól a lakáj halkán, miközben továbbmen-
nek. — Figyelmeztetem, legyen óvatos. Őfőméltósága ma különösen
ingerült. Azt mondják, hogy magát a trónörökös meghívja a laxen-
burgi kastélyba, a hercegérseket pedig nem.

— Látja, látja! — tör ki Mozartból. — Hát elutazhatom most,
amikor alkalmam lehet a trónörökös előtt játszani.

— Egy koncert még nem biztos állás, kedves Mozart, azt tudja
ön. Miből akar hát élni, ha salzburgi állását a hercegérseknél elveszti?

— Komponálhatok, adhatok koncerteket! Sikerem van! — he-
veskedik Mozart, mint valami gyermek.

— Maga tudja, milyen bizonytalan ez... Minden muzsikus biztos
állást keres.

— Én sokat tudok dolgozni és nincs sokra szükségem. Keveset
eszem, nem iszom...

— De nem szeretne egyszer megházasodni, nem szeretne családot?

Mozart hallgat és lehajtja a fejét.

— Kérem, kedves Mozart, legyen óvatos.

Mindaketten megérkeznek a bejárat elé.

Mozart bátortalanul még mélyebbre hajtja fejét.

— Eljen azzal a kifogással — sugja feléje Schlaucher — hogy a
delizsánsz már foglalt.

És Mozart után néz, szomorúan, aggodalmasan, amikor az a be-
járat függönye mögött eltűnik. Azután egész közel lép a függönyhöz
és hallgatózik.

*

A hercegérsek egy trónszerű, aranycsipkészetű nagy karosszékből
ül. Arco gróf mellette áll. Mozart ép' mélyen meghajlik.

A hercegérsek összeszorított ajakkal fixirozza Mozartot és szünet
után kérdi:

— Mikor utazik?

Meghajolva és alázatosan válaszol Mozart: — Holnapután akar-
tam utazni, de a postakocsi már foglalt.

— Az a tanácsom — szól Colloredo szurós tekintettel — hogy
utazzon el még ma éjszaka, különben megírom Salzburgba, szüntessék
be a fizetését.

— A legalázatosabban kérem, főméltóságodat... csak pár napot
méltóztassék... — könyörög Mozart alázatosan és gyermekesen, köny-

nyekkel a hangjában. — Most ugy sincs szükség rám Salzburgban!

— Azt majd én magam ítélem meg, hol van szükség a koncertmesteremre.

Mozart leverten hajtja le a fejét.

Szünet. Colloredo némán nézi Mozartot. A hideg fölény álarca mögül lassan forró, nagy szenvedély izzik elő.

— Hallgassa meg, — kezdi halkán. — Mindenekelőtt önmagának szükséges Salzburgban! Bemocskolja és tönkreteszi nagy talentumát, amivel Isten megajándékozta, ebben a frivol és plebejus fővárosban. Salzburg csendes magányában összeszedheti lelkét és felemelkedhet a magasságokba, ahonnan zsenije alá szállott!

Mozart ezekre a meleg szavakra meglepetten üti fel a fejét.

Ha főmagasságod annyira becsüli a muzsikámat, — szól új reménységgel — akkor főmagasságod részesíthet abban a kegyben...

Colloredot mintha felrántották volna, felemelkedik.

— Sohasem fogom legnemesebb instrumentumomat másoknak átengedni — szól fokozott izgalommal. — Kinek a szelleme szólaljon meg ennek az arany hárfának a hangjaiban? A polgári fűszeresek és az udvari táncos gavallérok szelleme? Égő tűzét Isten az én mellembé helyezte! Az én kezembe adta a hárfát...

Mozart (nagyon egyszerűen): — De én nem vagyok instrumentum, főméltósága, melyen mások játszanak. Az én szívem az, ami megcsendül.

Colloredo Mozart felé megy — Mozart! — szól fájdalmasan meggyőző hangon — mi lett volna a szobrász Michelangelo a nagy pápa, II. Gyula nélkül, aki az ura volt. Még a próféták is felülről kapták a tüzes nyelvet, Mozart. Válasszon a föld és az ég között!

Mozart a hercegérsek fanatikus tekintete és hangja elől hátralép: — Én — dadog zavartan — imádkozom Istenhez, de... de... én szeretem a földet.

Colloredo tüstént bezárkózik és hűvös: — Fiatal és ostoba és nem ismeri saját magát s ezért engedelmeskedni tartozik. A legelső postakocsival utazik.

És fölényesen hátatfordít Mozartnak.

Mozart, mint valami ütéstől találva, összerezzen. Magasra veti a fejét, de azért uralkodik magán és fojtottan mondja:

— Főméltósága... Nem utazom!

Erre Colloredo hevesen hátra fordul:

— Mit? Engedetlen kölyök! Rongy! Engem senki sem szolgál oly rosszul, mint ez!

Most azonban a kicsi Mozart kiegyenesedik és a hercegérsek szemei közé néz:

— Nem tudtam, hogy inas vagyok — szól még önmagát uraló nyugalommal.

— Mit?! — közeledik feléje a hercegérsek fenyegetően. — Az új párizsi eszmékkal jön? Odébb innen nyomorult kölyök, — rikácsolja.

Mozart hátraveti a fejét. A szemei égnek: — Magasságod tehát nincs megelégedve velem?

— Mit? — A hercegérsek remegő kezével felemeli a botját. — Fenyeget? Romlott kölyök! Ki innen! Egy ilyen nyomorult csirkefogóhoz semmi közöm.

— S nekem sem önhöz! — cseng Mozart válasza, tartózkodóan, de büszkén és keményen. Élesen megfordul és anélkül, hogy meghajolna, távozik.

A hercegérsek magánkívül mered utána.
 — De hisz ez... ez... szabadkőműves!
 — Volteriánus! — helyesel Arco. — Ateista.
 A hercegérsek, mint aki össze akarja szedni magát, eltakarja szemét: — Arco... próbálja meg még egyszer a fickóval beszélni.

— Nem lesz nehéz rábeszélni — mosolyog a gróf.
 Mozart és Schlaucher együtt ülnek az előszoba egyik sarkában. Az öreg inas aggodalmaskodón csóválja ősz fejét.
 — Idős apjáért aggódom — suttogja a maga lassu, szomorú módján. — Mint inasok, együtt szolgáltunk még Thurn grófnál. Mindig hűséges, alázatos szolga volt.
 — Az ő becsületéről is szó van, ha engem gyaláznak — dohog Mozart.

— De az apja maga miatt adósságokat csinált — szól Schlaucher aggodalmasan — amiket a fizetéséből nem tud törleszteni. A hatvanéves derék embernek még órákat kell adnia és a testvérének is.
 — Majd küldök neki pénzt. Fogok keresni. Csak szabad legyenek! Szabad! Szabad! — És megragadja Schlaucher karját.

A vén ember gyászosan csóválja fejét:
 — Szabad?... Szabad?... Ez — egyedüliséget és elhagyatottságot jelent. Ah, ha egyedül van a világon, az apja nélkül és biztos kenyér nélkül, ah... ah... Maga vak, ha elbujik a muzsikájában és nem tud gondoskodni magáról és kereset után nézni... Pszt!

Felugrik. Az ajtóban megjelent Arco gróf.
 Mozart is felemelkedik. De nem gyorsan. Schlaucher meghajlik mélyen. Mozart nem.

A gróf mosolyogva közeledik: — Nos, Mozart fiatalur? Megnyugodott már kissé művésztemperamentuma? Jöjjön, csevegjünk egy kicsit. — A gróf leül: — Foglaljon helyet Mozart ur.

Schlaucher meghajol és kimegy a szobából.
 Mozart azonban mereven állva marad a gróf előtt és hidegen szól: — Kérem a gróf urat adja át főméltóságának elbocsátásom kérését.

— Foglaljon helyet, kedves Mozart, — mosolyog Arco. — Miért oly viharos? Mint állás nélküli művész akarja a világot körülkoldulni koncertekkel? Maga, Mozart nem ismeri az életet.

Mozart: Ha ennek koldulás a neve, gróf ur, akkor inkább elmegek koldulni, minthogy ilyen urat szolgáljak.

Arco: Nagyon büszke maga.

Mozart: Igen, gróf ur. Én ember vagyok!

Arco: Azt hiszi, nekem nem kell gyakran kemény szavakat lenyelnem?

Mozart: Bizonyára megvannak az okai, amiért túri.

Arco: Hm... hm... De én mégis nemes vagyok!

Mozart: A szív teszi nemessé az embert. Ha én nem is vagyok gróf, mégis talán több a becsület bennem, mint egynémely grófban.

Arco gróf nyel egyet és felemelkedik. Már csak erővel uralkodik magán.

— Egy különbséget azonban Arco gróf és Mozart között mégis megenged?!
 — Igen. Ezt: Hogy Arco grófnak szüksége van a hercegérsekre, Mozartnak azonban nem.

— Ki innen! — ordít most Arco gróf. — Ki innen te, csirkefogó!

És az óriási Arco megragadja a kis, csenevész Mozartot a vállán, az ajtóhoz vorszolja és brutálisan hátbarugja, úgy hogy Mozart az ajtón át legurul a lépcsőn.

Alul egy kis ideig kábultan fekvé marad. Ekkor jön Schlaucher futva és a lábára segíti: — Mozart!

Mozart magához tér és ki akarja szakítani magát a karjai közül.

— Gazember! — ordít, vadul maga körül csapkodva. — Disznó kutya! Engedj! Vissza akarom adni neki a rugást.

— De ez lehetetlen, kedves Mozart! — csillapítja Schlaucher s nagy erőfeszítéssel tovatuszkolja: — Hisz ez a gróf úr!

— Gróf vagy háziszolga! Disznó kutya, ha engem megsért!

Mozart tombol és sir a haragtól.

— Meg akarom ölni! Leütöm!

— Szegény gyermek! — sóhajt Schlaucher.

Fent az ajtóban megjelenik a gróf. Óriás, hatalmas kard az oldalán.

Lent erőszakkal távolítják el Mozartot.

(Befejezés a következő számban.)

AZ IDŐÉRZÉKELEÉS KÉRDÉSE

Irtta: LACZKÓ DÉNES

Az idő problémája egyre izgatja a tudósokat. Az állatoknak nincsen időfogalmuk; az idő szemlélete az emberállat „luxusa”, mert hiszen nagyon jól el tudjuk képzelni, hogy a szemléletek és aktusok kövessék egymást eszméletünkben, anélkül, hogy ezért magáról az egy-másra következőről is képzzel kelljen binnunk.

A „lélektani időről” sokat irtak, de olyan jeles pszichológus is, mint Piéron, kénytelen elismerni, miszerint valamely idő-távolságot (intervallumot) legfeljebb úgy tudunk „megfogni”, mint ahogy a forrás vizsugara alá tartott kezünkben bizonyos mennyiségű vizet, amely ott meg nem marad.

Az időérzékelés sok feltételhez van kötve. *Revanult d'Allones* egyik betegénél a belső érzékenység és az időérzék egyszerre tűntek el. Ebből arra lehetne következtetni, hogy az időérzékelés a *sensibilité interne* (a belső érzékelés)-hez van kötve. Eldöntetlen kérdés, vajjon tényleg így van-e? Mások, mint *Bergson*, az időt a lelki állapotokból vezetik le: az idő lenne így valamennyi lelki jelenség leglényege, az eszmélések egymásbaolvadása, keletkezésük módja.

Már most milyen feltételek teszik lehetővé az időérzékelést? Bizonyos, hogy nem mindenki képes a misztikusoknak olyan kedves idő-extázis elérésére: *das ewige Nu* csak egyesek kiváltsága marad. Köznapi időfogalmunk is hosszas tanulás eredménye csak, amire ritkán gondolunk. A gyermek időérzéke ugyanis jóval később fejlődik ki, mint tesztem azt térérzéke. Ezt az *életkor és időérzékelés* közötti összefüggést a lélekbuvárok és pedagógusok már régen ismerik; nem a kiváló *Leconte du Noüy*-ra vártak, akinek *Le Temps et la Vie* (Paris, Gallimard, 1936) c. művét Geröly Kálmán ismertette 1938 júniusi számunkban.

Régóta ismeretes is, hogy a különböző kábitószeres is megváltoz-